

DUPKA GYÖRGY

„ÉN ISTENEM, A KERESZTET VÁLLAINKRÓL VEDD LE!”

TRAGIKUS SORSÚ KÁRPÁTALJAI GULAG-ELÍTÉLTEK,
MÁRTÍROK PANTEONJA (ADATTÁRA), 1944–1970

VIII. rész

„Igazán csak azok halnak meg, akiket elfelednek.”

10. A KÁRPÁTALJAI TERÜLETI BÍRÓSÁG A MEGTORLÓ HATALOM SZOLGÁLATÁBAN

10.2. A GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZ VÉRTANÚI

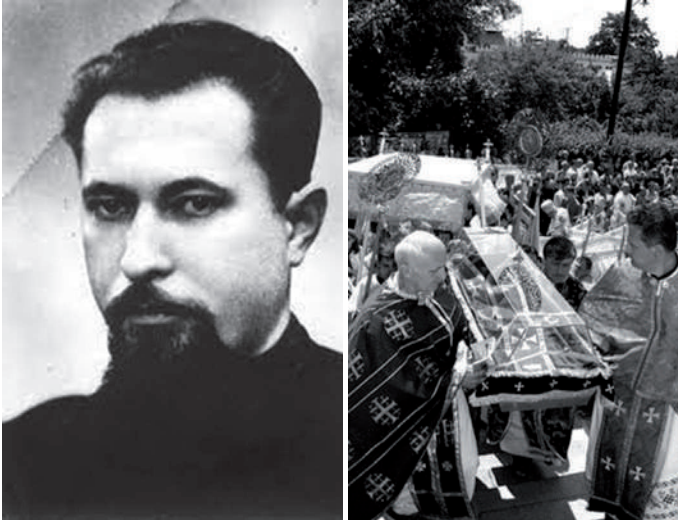
A Kárpátaljai Területi Bíróság is feltűnően sok, 105 különböző felekezeti (103 görögkatolikus, 2 ortodox) lelkészt vont ki a kárpátaljai történelmi egyházakból, így akarták a hitvalló lelkipásztorokat lelkileg megtörni, térdre kényszeríteni a szovjet hatalom előtt. A 105 meghurcolt görögkatolikus egyházi személyiség közül 20-an odahaltak. A több mint száz elítélt főpapot, parochust, segédlelkészt és szerzetest 1991–1992 között rehabilitáltak.¹

A KGB kárpátaljai területi főosztálya és a járási hivatalok nyomozótisztjei, a rendőrség (milícia) helyi megbízottjai – a Kreml vezetőinek parancsára – vállalták fel vidékünkön is a görögkatolikus egyház felszámolását, a pravoszláv egyházba történő beolvasztását, továbbá a hitvalló papok aposztáziára kényszerítését. Aki ezt megtagadta, súlyos megtorlásban részesült.

Az üldözött görögkatolikus egyház vértanúinak élére a KGB által megöletett **Romzsa Tódor** püspök került, akit azóta boldoggá² avattak.

¹ Lásd: Реабілітовані історією: Закарпатська область. (упорядник О.Д. Довганич, О.В. Хланга, О.М. Корсун) – Книга перша – Ужгород: «Закарпаття», 2003. – 786. с. A továbbiakban: RIZO, I. 2003...

² **Páter Szőke János** (1927–2012) szalézi szerzetes pap, püspöki helynök, kanonok, posztulátor a magyarországi Mindszenty Alapítvány vezetője a Szentszék előtt kezdeményezte és készítette elő **Romzsa Tódor** görögkatolikus ungvári püspök boldoggá avatását 2002 júniusában.

Hazakerültek boldog Romzsa Tódor püspök ereklyéi. A szerző gyűjtése

Az 1944–1945-ben **Romzsa Tódor** főpap által titokban püspökké szentelt **Orosz Pétert** (Biri, 1917.07.14. – Alsókaraszló, 1953.08.27.), Bilke parochusát egy ilosvai „bérgyilkos” rendőr az Alsókaraszló felé vezető útvonalon, az útszéli keresztnél lelőtte.³ A másik titokban felszentelt munkácsi görögkatolikus segédpüspök, **Chira Sándor** (Irhóc, 1897.01.17.), a nagy tudású teológiai tanár sem volt hajlandó feladni hitét, 25 év munkatáborra ítélték, Karagandában halt meg örökös száműzetésben, 86 évesen, 1983. május 26-án. Itt több mint 20 éven át a szintén száműzött volgai németek, lengyelek, litvánok, lettek és ukránok titkos lelkipásztora volt. Kárpátalján – vatikáni engedéllyel – titokban 4 püspököt szentelt fel, ezzel biztosította az illegálitásban vonult görögkatolikus egyház fennmaradását. Földi maradványait az általa Karagandiban kezdeményezett plébánia-templom falában helyezték örök nyugalomra.⁴ Mindkét püspök boldoggá avatása folyamatban van.

³ Lásd bővebben: Puskás László: *Ilyeneké Isten országa. Isten szolgája Orosz Péter (1917–1953) titokban felszentelt püspök élete és vértanúsága*; Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, Nyíregyháza, 2010.

⁴ Lásd bővebben: Riskó Marianna: *Chira Sándor (1897–1983) munkácsi püspök élete és vértanúsága. Doktori (PhD) értekezés*; Romanika, Bp., 2017 (*A Szent Korona öröksége*). A doktori értekezés elektronikus változata: http://real-phd.mtak.hu/490/19/risko_marianna_disszertacio.pdf (Letöltés: 2023. 04. 19.)

A felszentelt titkos püspökök: Orosz Péter és Chira Sándor (portré rajz). A szerző gyűjtése.

Az egyházhoz az életük árán is ragaszkodó **Chira Sándor**, **Orosz Péter** és további 78 vértanú társuk boldoggá avatási eljárása 2003. december 8-án, a Magyarországi Mindszenty Alapítvány közreműködésével, **P. Szőke János** posztulátor atya irányításával vette kezdetét.⁵ Ismeretes, hogy 2007-től az ungvári származású **Puskás László**⁶ (Ungvár, 1941) görögkatolikus lelkész, képzőművész, egyházi író és történész hatósági engedéllyel a KGB irattárában felkutatott és tanulmányozott akták alapján készítette elő a 80 vértanúval kapcsolatos ügyiratokat **P. Szőke János** posztulátor atya részére. **Puskás László** szerint az ottani irattár csak 60 személy dokumentációját őrzi, így ő ezeket tanulmányozta át. A kutatási anyagokból, levéltári iratokból, egykori börtön-levelekből a Magyarországi Mindszenty Alapítvány gondozásában megjelenő negyedévi *Vértanúink-Hitvallóink. Szentté avatások híradója* több számában szemelvényeket közölt. Azonban a szovjet hatóság által meghurcolt, üldözött görögkatolikus papok sorsa számos visszaemlékezés, monográfia, tanulmány, dokumentumgyűjtemény, perirat alapján is nyomon követhető.⁷

⁵ Vértanúink-Hitvallóink. Szentté avatások híradója: http://regi.mindszenty.katolikus.hu/koszoru/karpataljai_vertanuk.html#Tartalom (Letöltés: 2023. 04. 19.)

⁶ Édesapja, id. Puskás László (1910–1969) az ungvári görögkatolikus székese gyház papja és GULAG-rab volt.

⁷ Lásd a témát feldolgozó fontosabb kiadványokat:

„*Sötét napok jöttek*” (Koncepciók perék magyar elítélteinek emlékkönyve 1994–1955). DUPKA György közreadásában. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1992; BENDÁSZ István–BENDÁSZ Dániel: *Hehlytállás és taniságtétel*. A munkácsi g. k. egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai. Galéria-Écriture, Ungvár–Budapest,

A kárpátaljai KGB célkeresztjébe ekkor 129 görögkatolikus pap került, néhányukat halálra ítélték, a GULAG-lágerekben⁸ 28-an haltak meg. A szigorúan titkos aktákból kiderül, hogy a „bezekások” előre megírt forgatókönyv szerint állították össze a hamis adatokat tartalmazó vádiratokat. Ezek a Kárpátaljai Területi Bíróság tárgyalóasztalára kerültek. A kommunista diktatúrát kiszolgáló vérbírók általában az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Büntető Törvénykönyve 54. §-a 4. („a nemzetközi burzsoázia támogatása, amely (...) a kommunista rendszer megdöntésére törekszik”) és 10. („ellenforradalmi propaganda és agitáció (...) a tömegek vallási előítéletei felhasználásával”) pontjai szerint mondták ki az ítéleteket. A halálos ítélettel volt egyenértékű a Kárpátaljai Megyei Bíróság által hozott 25 évi szabadságvesztés letöltése a javító munkatáborban. Erre a sorsra jutott 78 kárpátaljai görögkatolikus áldozópap (ebből 14-en a fogságban elhunytak), mert egyikük sem volt hajlandó a hitét elhagyni, mind vállalták a vértanúságot.

„Ezután jöttek a lágerek szenvedései (...) Rettenetes megpróbáltatásokon mentek keresztül – az Egyházért, a hitükért. De mégis kitartottak, bár tudták, hogy mivel nem árulták el a hitet, az Egyházat, megsemmisítő táborokba kerülnek. Ahogy Puskás atya írta a lágerekből: »A lágerelet nem üdülés, de nehéz próba, ami igénybe veszi egészségünket és sokunk életét áldozatul kéri. Adjuk, ha kell – bizalommal és megnyugvással, mint Ábrahám.«”⁹

Kimutatás a Kárpátaljai Területi Bíróság által elítélt görögkatolikus papokról

Ítéletek (években)	Elítéltek száma	Kiszabott évek összesen	Elhunyt elítéltek
25	78	1950	14
10	12	120	4
8	3	24	
7	2	14	

1994; DUPKA György: *Kárpátaljai magyar GULAG-lexikon*. Lefejezett értelmiség 1942–1957. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1999; *Tövises út az egységhez*. Fejezetek a kárpátaljai görögkatolikus egyház történetéből. SZABÓ György atya gondozásában, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1999; *Romza Tódor püspök hitvallása és vértanúhalála*. Készült PUSKÁS László atya boldoggá avatási életrajzi anyagai nyomán. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2000; BOTLIK József: *Görögkatolikus vértanúk a Kárpát-medencében 1914–1976*. Budapest, 2010; DUPKA György: *A szovjet hatóság megtorló tevékenysége Kárpátalján 1944–1991 között*. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2014; RISKÓ Marianna: *Chira Sándor (1897–1983) munkácsi püspök élete és vértanúsága*. Doktori (PhD) értekezés, Romanika, Bp., 2017 (*A Szent Korona öröksége*).

⁸ 1960-ban a Szovjetunió belügyminisztériuma magát a GULAG-rendszert is felszámolta.

⁹ http://regi.mindszenty.katolikus.hu/koszoru/karpataljai_vertanuk.html (Letöltés: 2023. 04. 19.)

6	1	6	
5	2	10	
1	1	1	
kivégzés	2	-	2
száműzetés	2	-	
Összesen	103	2125	20

Megjegyzem, hogy a boldoggá avatási eljárás során **P. Szőke János** posztulátor hét kategóriába csoportosította a kárpátaljai görögkatolikus vértanúkat.

Az **I. kategóriában** (*Meggyilkolták az egyházüldözés kezdeti időszakában*) egy vértanút nevez meg **Legeza Péter** atya, a Negróc-kalocsai parochus személyében, akit 1946. november 24-én éjszaka orvul meggyilkoltak.

A **II. kategóriában** (*Koncepciók perben ítélték halálra és kivégezték*) két kiváló főpapról tesz említést. Ide sorolja **Demjanovics Péter** (Nagyberezna, 1869) rahói parochust, a magyar parlament felsőházának tagját, akit 1945. április 13-án, és **dr. Fenczik István** (Nagylucska, 1892) teológiai professzort, a magyar országgyűlés képviselőjét, akit 1946. június 3–16. közt koncepciók perben ítélték halálra és kivégezték (az előbbi 1945. április 23-án, utóbbit 1946. június első hetében). Őket 1991-ben és 1992-ben rehabilitálták.¹⁰

A nemzetközileg elismert posztulátor elveire támaszkodva tanulmányoztam a Kárpátaljai Megyei Bíróság ide vonatkozó koncepciók peranyagait, és állítottam össze a görögkatolikus politikai elítéltek, illetve a vértanúk adatolt névsorát a rehabilitáltak adatállományának¹¹ tükrében.

III. Erőszakos halál a börtönben vagy kényszermunkatáborban

A Kárpátaljai Területi Bíróság által 1949-ben 25 évre ítélt **Choma Viktort** (Nagylucska, 1891), az ungvári székesegyház görögkatolikus parochusát 1953. április 2-án, a Minszkben felállított GULAG-táborban „*a betegek barakkjában két fogolytársával együtt injekcióval megölték.*”¹²

Cépes Jánost (Királyháza, 1918), Hajasad (Voloszjanka) görögkatolikus parochusát az aposztázia elutasítása miatt a területi bíróság 1950. október

¹⁰ RIZO, I. 2003. 308, 702.

¹¹ RIZO, I. 2003. 308, 786.

¹² Bendász István–Bendász Dániel: *Helytállás és tanúságtétel*. A munkácsi g. k. egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai. Galéria-Écriture, Ungvár–Budapest, 1994. A továbbiakban Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 25.

20-án 25 évi javító munkatáborra, 5 évi polgári jogfosztásra és vagyonekobzásra ítélte. Őt a Vorkutai GULAG-táborban dolgoztatták. 1953. augusztus 1-jén „*a rabok lázadásának megtorlásakor hét golyótól találva halt meg.*”¹³ **Dr. Ortutay Elemér** visszaemlékezéséből tudjuk, hogy hazatérése előtt, 1956. augusztus 1-én leróttá kegyeletét **Csépes János** sírja felett a rabok temetőjében, ahová szabadulás után első útja vezetett. 1995-ben Királyházán, Csépes atya szülőházán emléktáblát avattak.

Nem volt hajlandó az aposztáziára **Duliskovics Viktor** (Maszárfalva, 1917), Turjaremete görögkatolikus parochusa sem, akit ezért 25 évi GULAG-rabságra ítéltek 1949-ben. Kazahsztán területén, Dzsezkazgan egyik rézbányájában végzett rabszolgamunkát. Az embertelen körülmények miatt 1954 júniusában mintegy 5200 fogoly lázadt fel, ez volt a GULAG rendszerében az első nagyméretű felkelés. A KGB által idevezényelt hadsereg egyik harckocsi-különítménye könyörtelenül eltaposta, vérbe fojtotta a felkelést.¹⁴ „*A mintegy 500 halott között volt Duliskovics Viktor is, haslövést kapott.*”¹⁵ A meghurcolt atyákat 1991-ben és 1992-ben rehabilitálták.¹⁶

IV. Börtönben vagy munkatáborban betegség vagy más okok miatt bekövetkezett elhalálozás

A tragikus sorsú görögkatolikus lelkipásztorok közül 20-an haltak mártírhalált. Őket 1991–1992 között rehabilitálták.¹⁷ Közülük kettő még az ítélelhozatal előtt visszaadta lelkét a teremtőnek. Az egyik tiszteletbeli esperest, id. **Bacsinszky Dánielt** (Visk, 1879), Ungtölgyes (Dubrivka) görögkatolikus parochusát „*1950. december 25-én letartóztatták, mert nem volt hajlandó hitét elhagyni. Az ungvári börtönben, vizsgálati fogságban, életének 73. és papi hivatásának 49. évében halt meg 1951. július 16-án. Eltemetve a kórház mögötti temetőben.*”¹⁸

Az aposztázia elutasítása okán ítélelhozatalra nem kerülhetett sor a letartóztatott **Sereghy András** (Nagydobos, 1893), Makarja (Makarove) görögkatolikus parochusa esetében sem, „*mert 1950-ben az Ungvári*

¹³ Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 26.

¹⁴ A kengiri eseményekről, okairól, a mintegy 700 meggyilkolt és sebesült áldozatról igen részletesen szól A. Szolzsenyicin GULAG-szigetsoport című közismert könyve /V.12.fejezet: Kengir negyven napja/.

¹⁵ Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 32.

¹⁶ RIZO, I. 2003. 733., 324.

¹⁷ RIZO, I. 2003. 152-786.

¹⁸ Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 12.

börtönben ismeretlen körülmények közt meghalt.”¹⁹ Szintén elkerülte a vádlottak padját az aposztáziát megtagadó **Dubiczky András** (Dobrjani, Lembergi terület, 1877), Szemerekő (Szmerekova) görögkatolikus parochusa. A KGB munkatársai 1948-ban letartóztatták, bírósági tárgyalását ejtették, „*Szibériába száműzték. További sorsa ismeretlen, csak annyit tudni, hogy 1950-ben valahol Szibériában meghalt és jeltelen sírban nyugszik.*”²⁰

GULAG-rabként hurcolták Szibériába **Antonisin Istvánt** (Lemberg, 1901), Nagypásztély (Koszteve Pasztíl) görögkatolikus parochusát; **Csubáti Józsefet** (Zsábakukri, Lembergi terület, 1909), Majdanka (Majdan) görögkatolikus parochusát, mindkettőjük „*további sorsa ismeretlen, valószínűleg jeltelen sírban nyugszanak.*”²¹

Holis Antal Konstantin O.S.B.M. (Várkulcsa, 1894) nagyrákóci görögkatolikus segédlelkész „*1953 őszén Mezsiricsiben (Kemerovói terület) ismeretlen körülmények közt meghalt.*”²² **Kohutics Tivadar** (Beregrákos, 1881), az ungvári görögkatolikus székeskáptalan örkanonokja „*1955. szeptember 20-án, az ábeszi (Komi ASZSZK) fogolytáborban halt meg, amikor közölték vele szabadulását.*”²³

Legeza István (Beregpapfalva, 1893) beregkövesdi (Kamjanszke) görögkatolikus parochus „*1955. július 12-én Javaszban meghalt.*”²⁴ 1991. december 25-én rehabilitálták.

Mózer Mihály (Munkács, 1915), Tiszakirva (Kriva) görögkatolikus parochusa többek között „*karagandai lágerekben raboskodott, ahol építkezéseknél dolgoztatták. A fogolytársai körében végzett pasztorizáció miatt 1955. február 25-én eltették láb alól: letaszították egy magas építőállványról, minek következtében szörnyethalt.*”²⁵

Petrik Jenő (Lehóc, 1892), a görögkatolikus püspökség alapkezelőségi pénztárosa „*1953 decemberében az ábeszi munkatáborban meghalt.*”²⁶

Simsa Andor (Munkács, 1882), a nagyszőlősi kórház görögkatolikus lelkésze „*1952. július 5-én ismeretlen körülmények közt meghalt.*”²⁷

¹⁹ Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 98.

²⁰ Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 30.

²¹ Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 11., 27.

²² Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 46.

²³ Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 60.

²⁴ Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 62.

²⁵ Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 75.

²⁶ Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 86.

²⁷ Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 98.

Thegze Miklós (Beregpapfalva, 1908) zsukói (Zsukove) görögkatolikus parochust „*Szpaszkira (Kazah SZSZK) vitték, ahol 1953. március 21-én meghalt.*”²⁸

Tivadar István (Nyírkálász, 1895), Munkács görögkatolikus segédlelkése a tajseti 21. számú lágerben „*1954 augusztusában ismeretlen körülmények közt meghalt.*”²⁹

Zseltvay Fedort (Tódor) (Nyágova, 1886), Taracköz (Tereszva) görögkatolikus parochusát Aktaszon (a kazahsztáni Karaganda mellett) téglagyárban dolgoztatták, súlyosan megbetegedett, „*egy Issekuts nevű budapesti orvos megoperálta, de a rabkórházi viszonyok közt nem tudott meggyógyulni, és 1951. december 15-én meghalt. A halálhírt családjával Menuard észtr sorstársra közölte egy levelezőlapon e szavakkal: „Theodorus sacero mense decembri mortus est” (Theodorus pap már december közepén halott volt).*”³⁰

A Kárpátaljai Területi Bíróság további kirakatperekben 1946–1949 között öt görögkatolikus lelképásztort egyenként 10 évi munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélte. **Durnevics Tódor** (Latorcafé, 1904), Izsnyéte (Zsnyatine) görögkatolikus parochusa Javasz (Mordvin ASZSZK) GULAG-táborában „*1954. április 17-én ismeretlen körülmények közt meghalt.*”³¹

Ferencsik Tivadar/Tódor (Dávidfalva, 1879), Felsőapsa (Verhnye Voogyane) görögkatolikus parochusa a „*lemergi börtönben 1949 augusztusában ismeretlen körülmények közt meghalt.*”³²

dr. Hadzsega Gyula (Úrmező, 1879), az ungvári szeminárium görögkatolikus teológiai tanára is csak Lembergig jutott el a rabszállító szerelvényen, ahol „*1947 őszén ismeretlen körülmények közt meghalt.*”³³

Keselya János (Ódávidháza, 1904) izsnyétei (Zsnyatine) görögkatolikus parochus „*Taskent környékén, ismeretlen körülmények közt halt meg 1949-ben.*”³⁴

Ortutay Jenő a családja körében a 40-es években. A szerző gyűjtése.

²⁸ Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 106.

²⁹ Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 107.

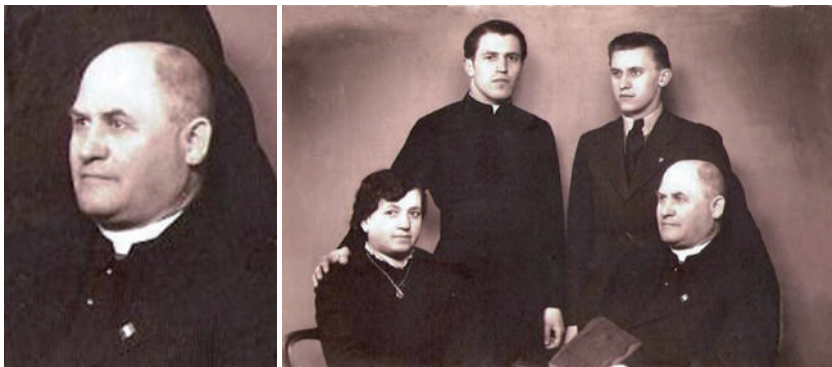
³⁰ Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 112.

³¹ Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 32.

³² Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 40.

³³ Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 42.

³⁴ Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 59.

Ortutay Jenő (Tarna, 1889) beregszászi görögkatolikus lelkészt, esperest, magyar országgyűlési képviselőt a még 1945-ben letartóztatott és bíróság elé állított Bródy-csoport tagjaként „mesterien összeállított vádak alapján, kirakatper során 10 évi javító munkatáborra, 5 évi polgári jogfosztásra és vagyonelkobzásra ítélték. 1950. december 24-én Ábeszben (Komi ASZSZK) halt meg. A hálás utókor 1990 augusztusában a beregszászi temetőben, leánya sírjánál emléktáblát állított az egykori lelkésznek és polgármesternek, aki a szibériai Ábeszben jeltelen sírban nyugszik.”³⁵

V. A lágerben való szenvedések és az ott szerzett betegségek következtében a kiszabadulás után haltak meg

Ebbe a kategóriába 26 atya sorolható, akik közül a KGB hamis nyomozati anyagai alapján 1949–1950 között a Kárpátaljai Területi Bíróság – az aposztázia elutasítása miatt – 23-at 25 évi, és három főt egyenként 10, 8 és 6 évi javító munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre, 5 évi polgári jogfosztásra, vagyonelkobzásra vagy örökös száműzetésre ítélt. Valamennyien végkimerülésig dolgoztak a lágerben. Az éhezés, a szakszerű orvosi ellátás hiánya következtében mindnyájuknál jelentkeztek gyógyíthatatlan, olykor járványos betegségek, az ezekben szenvedőket 7-8 évi fogság után egyszerűen „leírták”, és 1956 szeptemberében rokkantként helyezték őket szabadlábra.

Többen munkanélküliként a család, a jó emberek kegyéből kijelölt lakhelyükön tartózkodtak, megfigyelés alatt álltak, ha találtak is idénymunkát, amikor megtudták, hogy Gulágról hazatért papok, elbocsátották

³⁵ Bendász István–Bendász Dániel: i.m. 82.

őket. A kilátástalan helyzet miatt többen kérelmezték a Csehszlovákiába (**dr. Bacsinszky Tódor, dr. Újhelyi József** és mások), Magyarországra (**Melles Jenő**) való áttelepülést, a szervek pedig általában teljesítették ezeket a kérelmeket, mert így végleg megszabadultak a feketelistára került volt politikai foglyoktól.

Dr. Bacsinszky Tódort (Fenyvesvölgy, 1911), Kajdanó görögkatolikus parochusát 1950-ben letartóztatták, 25 évre ítélték, 1956 szeptemberében Kazahsztán lágereiből (Karabasz, Dolinka, Szpaszk) 45 évesen, rokkantan szabadult. 1966-ban áttelepült Kassára, ahol a keleti szlávokkal foglalkozott, történész levéltárosként alkalmazták nyugdíjba vonulásáig.

Bendász István (Borhalom, 1903) Felsőveresmarton (*Velika Kopanya*) volt görögkatolikus parochus, a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye Székeskáptalanjának kanonokja. 1949. május 27-én letartóztatták, július 28-án 25 évre ítélték. Karaganda, Omszk, Rudnik GULAG-lágereiben szén- és rézbányában, építkezésen dolgozott, és 6 évig raboskodott. 1955 januárjában 52 évesen, rokkantan tért haza. Beregszászon a Területi Állami Levéltárban, mint latinista dolgozott. 1957-ben szovjetellenesség vádjával Karagandába száműzték, ahol **Chira Sándor, Murányi Miklós** és **Sztankaninec Antal** oltártestvéreivel együtt a kitelepített németek, ukránok között teljesített biritualista missziót.

Bendász István és megjelent könyvei. A szerző gyűjtése.

Karagandában a KGB újra letartóztatta, mivel súlyosan megbetegedett, menekülni hagyták Kárpátaljára. 1989-ben a görögkatolikus egyház legalizálását örömmel fogadta, és első szabad, nyilvános miséjét a beregszászi köztemetőben, a szabad ég alatt, sok száz híve előtt tartotta meg. Börtön- és lágéréveinek

történetét az 1991-ben megjelent *Öt év a szögesdrót mögött* című könyvében írta meg. Elmélyülten foglalkozott a görögkatolikus egyház történetével, kéziratában a meghurcolt, hitvalló paptársai emlékét is megörökítette.

Bendász István fia, Bendász Dániel esperes, egyháztörténész. A szerző gyűjtése.

E forrás értékű kéziratnak a befejezésével már papi hivatást választó fia, **Bendász Dániel** foglalkozott, mely könyv alakban *Helytállás és tanúságtétel* címmel Ungváron, a Galéria-Écriture Kiadó gondozásában, 1994-ben jelent meg. Bendász István 1991. augusztus 23-án, 88 éves korában halt meg Beregszászban. 1991. augusztus 23-án rehabilitálták.

Csurgovics György (Szalóka, 1905) sislóci görögkatolikus parochus volt, 1950. augusztus 22-én letartóztatták és 25 évre ítélték, 1956 júniusában az Irkutzk melletti Angarszkba vitték, ahol 1951 nyaratól 1956 májusáig dolgoztatták. Hazatérése után Ungváron a kommunális vállalat gépkezelője volt 1972. január 23-án, 67 éves korában bekövetkezett haláláig.

Demeter Mihályt (Ungvár, 1908), a Szolyvai járási Dombostelek (Ploszke) görögkatolikus parochusát letartóztatása után, 1949-ben 25 évre ítélték. A Komi ASZSZK területén Inta és Ábesz GULAG-lágereiben szénbányában, építkezésen dolgoztatták, 6 évig raboskodott. 1955-ben megrokknva tért haza. 1984. március 1-én, 76 éves korában halt meg Ungváron.

Dzuróvcsik Mihályt (Gorond, 1900), Nagyláz (*Veliki Lazi*) görögkatolikus parochusát 1949-ben tartóztatták le, 25 évre ítélték. Kemerovo, Omszk GU-

LAG-lágereiben építkezésen dolgoztatták. 1954 végén, mint megbénult rokkantat, kísérettel küldték haza Beregszászon élő családjához. 1975. június 11-én, életének 75. és papi szolgálatának 49. évében meghalt.

Egressy Jánost (Zárnya, 1898), Poroskő (*Poroskovo*) görögkatolikus parochusát 1949. augusztus 28-án letartóztatták, november 23-án 25 évre ítélték. Kazahsztán területén a dzsezkazgani, rudniki táborokban építkezésnél dolgoztatták. 1955. április 1-én tért haza. Ungváron éjjeliőr 1962. május 10-én bekövetkezett haláláig.

Egressy Mihályt (Berezna, 1904), Nagyarákóc (*Velikij Rakovec*) görögkatolikus parochusát 1949. március 29-én letartóztatták, és május 20-án 25 évre ítélték. Kazahsztán területén a rudniki, dzsezkazgani táborokban építkezésnél és kőbányákban dolgoztatták. 1955. március 4-én Terektéből tért haza rokkantan. 1964. július 2-án halt meg Ilosván. 1991. szeptember 25-én rehabilitálták.

Egressy Sándort (Zárnya, 1892), Palágykomróc görögkatolikus parochusát 1949-ben 25 évre ítélték. Csurbaj-Nura környéki táborokban építkezésnél dolgoztatták. 1956. augusztus 9-én rokkantan tért haza. A rabságban szerzett betegségek következtében 1959. szeptember 3-án Ungváron meghalt.

Legeza József (Beregszász, 1888) batári görögkatolikus parochust 1949-ben 25 évre ítélték. A Mordvin ASZSZK környéki lágerekben építkezésnél dolgoztatták. 1954-ben munkára képtelen rokkantként hazaengedték. 1985. november 21-én Beregszászon meghalt.

Lozán Polikárp Bazil O.S.B.M. (Alsóhidegpatak, 1908) görögkatolikus szerzetest Beregdédán letartóztatták, 25 évre ítélték. A tajseti 51. sz. lágerben fakitermelésen dolgoztatták. 1956-ban munkára képtelen rokkantként hazaengedték. 1972. április 15-én Beregszászon meghalt.

Matécsa György (Csegöld, 1888) salánki görögkatolikus parochust 1949. július 25-én letartóztatták, és szeptember 26-án 25 évre ítélték. Ábeszben raboskodott. 1956. május 17-én megrokkanva került haza. 1962. szeptember 16-án a lágerben szerzett szívastma következtében Boncán meghalt, Salánkon temették el.

Melles Jenőt (Maszárfalva, 1897), Nagyberezna (*Velikij Bereznij*) görögkatolikus parochusát 1950 augusztusában 25 évre ítélték. A tajseti 51. sz. lágerben fakitermelésen dolgoztatták. 1962 szeptemberében, 12 évi rabság után tért haza. Szabadulása után sikerült áttelepülnie Magyarországra.

Mikita Józsefet (Alsóhalas, 1895), Kaszómező (*Koszivszka Poljana*) görögkatolikus parochusát 1949-ben 25 évre ítélték. Kengirben, Dzsezkazganban építkezéseknél dolgoztatták. 1956-ban megrokkanva került haza. 1971. április 4-én agyvérzés következtében Ungváron halt meg.

Dr. Ortutay Elemér (Ungvár, 1916) az ungvár-ceholnyai templom görögkatolikus segédlelkésze, teológiai tanár volt. 1949. augusztus 29-én letartóztatták, és október 5-én 25 évre ítélték. Elmondása szerint a letartóztatója és vizsgálóbírója egy **Nyekraszov** nevű őrnagy volt.

Dr. Ortutay Elemér fiatal- és időskori képe. Emlékiratának borítója. A szerző gyűjtése.

Vorkutára vitték, az itteni szénbányában dolgoztatták **Bóbita János, Gregorovics István, Kiin Jenő, Matécsa György, Orosz János, Petenykó István, Miskolczy Tivadar, Suba Dénes** és **Zselvtay Gyula** oltártestvéreivel, akik szintén itt raboskodtak. 1956. augusztus 26-án szabadult, és szeptember 1-én érkezett Ungvárra. 1956-tól 1976. június 2-án bekövetkezett nyugdíjazásáig 17 éven át az ungvári kerámiagyárban dolgozott. A KGB folyamatos megfigyelése alatt állt. Bátran kijátszotta éberségüket, és közben illegálisan végezte papi munkáját: misézett, keresztelt, esketett és kispapokat tanított. A lakásán 18 fiatalot készített fel a papi pályára („Egyszemélyes Teológiai Akadémia”), akiket aztán a kazahsztáni Karagandiba (oroszul Karaganda) száműzött **Chira Sándor** püspök szentelt pap-pá. Élete legszebb évének könyvelte el az 1988 és 1989 közti időszakot, amikor visszaállították jogaiba a görögkatolikus egyházat, és papként ismét hivatalosan tevékenykedhetett. Cikkei jelentek meg a *Kárpáti Igaz Szó*, a *Pánsíp*, a *Kárpátalja*, az *Igen* és a *Görögkatolikus Szemle* hasábjain. 1993-ban megjelentette visszaemlékezéseit *Holnap is felkel a nap* címmel az Intermix Kiadónál. Életének 81. évében hunyt el Ungváron. A két és fél évszázadon keresztül folyamatosan görögkatolikus papokat adó Ortutay család utolsó felszentelt papja volt. 2007-ben Beregszászban emléktáblát avattak tiszteletére, és felvette nevét az *Ortutay Elemér Görögkatolikus Központ*, ahol helyet kapott a Bendász-hagyaték és más levéltári gyűjtemények, valamint a meghurcolt hitvalló papok állandó kiállítása is.

Dr. Popovics Demeter (Ilonokújfalú, 1899) huszti gimnáziumi görögkatolikus hittantanárt 1949 februárjában letartóztatták és 25 évre ítélték. A tajseti 51. sz. lágerben fakitermelésen dolgoztatták. 1956-ban tért haza. 1968. október 3-án Huszton meghalt, Ungváron temették el.

Puskás Lászlót (Tiszaujlak, 1910), az ungvári görögkatolikus katedrális segédlelkészét 1949. január 21-én letartóztatták, és március 28-án 25 évre ítélték. Dzssezkazganban réz- és ólombányában, majd a kőbányában, végül építkezéseknél dolgoztatták. 1952. november 11-től szabadulásáig a rokkantak lágerében tartózkodott. 1956. január 17-én Terektéből beteg jött haza. 1969. április 27-én meghalt Ungváron.

Stecz Bazil (Oroszvég, 1909), Királyfiszállás (*Szolocsin*) görögkatolikus parochusát 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. A Dzssezkazgan melletti Rudnik lágerben raboskodott, rézbányában és építkezéseknél dolgoztatták. 1955-ben rokkantan tért haza. 1980. június 29-én Oroszvégen meghalt.

Szabó Andor /András/ (Bányapataka, 1894) alsódomonyai (*Domaninci*) görögkatolikus parochust 1950. április 21-én tartóztatták le, és júniusban 25 évre ítélték. Az egyik szibériai lágerből rokkantan tért haza. 1957. március 27-én Ungváron meghalt.

Szabó Józsefet (Ungvár, 1924), Csontos (*Kosztrina*) görögkatolikus parochusát 1950. március 25-én tartóztatták le, és május 20-án 25 évre ítélték. 1955. július 8-án tért haza Omszk, Karaganda GULAG-táborából. 1972. július 12-én Ungváron meghalt.

Szidej Tódor János O.S.B.M. (Felsőkalocsa, 1915), a miszticei görögkatolikus kolostor házfőnöke szintén GULAG-lágerekben raboskodott. Büntetésének ideje alatt egyik lábát amputálni kellett. 1955-ben tért haza. Meghalt 1990 februárjában Fancsikán.

Szkiba János (Lohó, 1910) fenyvesvölgyi (*Sztavne*) görögkatolikus parochust 1949. június 16-án tartóztatták le és 25 évre ítélték. Vorkutára került, ahol szénbányákban és építkezéseknél dolgoztatták. 1956-ban tért haza. 1983-ban Ungváron halt meg.

Terbán Mihályt (Beregárdos, 1910), Misztice (*Imszticseve*) görögkatolikus parochusát 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Dzssezkazgan, Rudnik GULAG-lágereiben építkezéseknél dolgoztatták. 1955-ben rokkantan tért haza Beregszászba. 1985. június 21-én halt meg Beregszászban.

Trompák Gyulát (Beregszász, 1898), Nagymogyorós (*Kopinivci*) görögkatolikus parochusát 1949. október 5-én letartóztatták, és 25 évre ítélték. Karaganda GULAG-lágereiben raboskodott, építkezéseknél és szénbányában dolgoztatták. 1956. július 24-én rokkantan tért haza. 1982. szeptember 1-én Munkácson meghalt.

Bacsinszky Gyula (Alsókálfalva, 1885) kőrösmezői (*Jaszinya*) görögkatolikus parochust 1949. június 1-én letartóztatták, és július 25-én 10 évre ítélték. Tajset GULAG-lágereiben építkezéseken dolgoztatták. 1950 szeptemberéig a 32. sz. lágerben volt **Popovics Demeter** és **Tivadar István** paptársaival. A 21. sz. lágerben rabtársa volt **Marina Sándor**, **Melles János**, **Tőkés György** (róm. kat.). Az 51. sz. lágerben 1955 áprilisáig tartózkodott ugyancsak **Marina Sándorral**, **Melles Jánossal**, **Lozán Polikárppal**, **Tőkés Györggyel** (róm. kat.) és **Bártfay Kálmánnal** (róm. kat.). A 46. sz. lágerben 1955 szeptemberéig raboskodott, de megjárta a 37. és 10. sz. lágereket is. 1956 májusában rokkantsága okán szabadult. 1973. május 21-én halt meg.

Kabáczy Rudolf Rezsőt (Mezőterebes, 1885), Szerednye görögkatolikus parochusát még 1945-ben tartóztatták le hamis vádak alapján, és 8 évre ítélték. Karaganda GULAG-lágereiben építkezéseknél dolgoztatták. 1954-ben tért haza, mint 70 éves rokkant. 1973. január 22-én, életének 88. és papi működésének 63. évében Munkácson halt meg.

Azary András (Túrterebes, 1903) sztánfalvai (*Sztanove*) görögkatolikus parochust 1946. július 29-én letartóztatták, és 6 évre ítélték. A karéliai Medvezsegorszkban erdőirtásnál és építkezéseknél dolgoztatták. Rokkantan tért haza. 1957. január 18-án, életének 54. és papi hivatásának 26. évében a rabságban szerzett betegségben halt meg Munkácson.

Bóbita Miklóst (Füzesmező, 1911), Beregkisalmás (*Zaluzsa*) görögkatolikus parochusát 1949. augusztus 11-én letartóztatták és 25 évre ítélték. A szibériai GULAG-táborból 1956-ban tért haza. 1967. május 27-én Munkácson halt meg.

Dankánics Mihályt (Hátmeg, 1913), a Munkácsi járási Dunkófalva (*Obava*) görögkatolikus parochusát 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. A szibériai GULAG-táborból 1956-ban megrokkanva tért haza. 1969. február 27-én Ungváron halt meg.

Drebitka Demeter Dénes O.S.B.M. (1911), a huszbaranyai (*Boronyava*) görögkatolikus kolostor apátja 1949-ben került letartóztatásra, és 25 évre ítélték. A szibériai GULAG-táborból 1956-ban megrokkanva tért haza. Valási propaganda kifejtése miatt újra elítélték, második rabságából 1962-ben szabadult. 1976. július 26-án meghalt.

Kótyuk Ferenc (Gállocs, 1914) ungvár-ceholnyai görögkatolikus segédlelkészt 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Vorkuta GULAG-táborából 1956-ban megrokkanva tért haza. Ungváron halt meg 1973. július 25-én.

Romzsa Nesztort (Bányafalu, 1901), Kovászó görögkatolikus parochusát 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Karaganda, Omszk, Kemerovó, Tajset GULAG-táboraiából 1956-ban megrokknva tért haza. 1966. március 24-én Ilosván halt meg.

Romzsa Nesztort börtönfotója. A szerző gyűjtése

Urszta Istvánt (Misztice, 1914), Kövesliget (*Drahove*) görögkatolikus parochusát 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Karaganda GULAG-táborából 1956-ban megrokknva tért haza. 1958-ban Bilkén lelkipásztori munkát végzett, a tettenérés után újabb 7 évi javító munkatáborra ítélték. Második rabságából 1962 áprilisában kegyelmi úton szabadult. 1988. március 13-án Bilkén meghalt.

Urszta István börtönfotója. A szerző gyűjtése

Zseltvay Miklóst (Ungvár, 1911), Horlyó (*Hudlove*) görögkatolikus parochusát 1950-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Csurban-Nurán, Eki-basztuz, Omszk GULAG-táborait megjárva 1956 júliusában megrokkanva tért haza, Ungváron halt meg.

Iváncsó Gyula (Veréce, 1889) verécei (*Verjaca*) görögkatolikus parochust 1949 augusztus végén letartóztatták, és 1949. október 22-én 10 évre ítélték. A Komi ASZSZK-beli Inka GULAG-táborából 1954. szeptember 30-án rokkantan tért haza. 1963. március 2-án, életének 75. és lelkipásztori működésének 48. évében halt meg Királyházán.

VI. Hite és titkos lelkipásztori munkája miatt 2 fő szenvedett erőszakos halált a láger után

Zavagyák Bazil József O.S.B.M. (Tarfalu, 1911), a husztbaranyai görögkatolikus kolostor szerzetese 1949-ben került letartóztatásra, és 25 évre ítélték. Szibéria egyik GULAG-táborból 1956-ban megrokkanva tért haza Husztra, ahol 1958. december 4-én rejtélyes körülmények közt halt meg: munkából hazafelé tartva megölték, holtan találtak rá az utcán.

Zseltvay Gyulát (Iszka, 1911), Oroszkomoróc (*Ruszki Komarivci*) görögkatolikus parochusát 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Vorkuta egyik GULAG-táborában dolgoztatták. 1956-ban megrokkanva tért haza Munkácsra, ahol a későbbiekben, 1980. november 17-én autógázolás következtében halt meg.

VII. Hitvalló és meghurcolt papok

Az alábbi kategóriába 39 lelkipásztort soroltak, akik közül a Kárpátaljai Területi Bíróság 28 atyát 25 évi javító munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre, 5 évi polgári jogfosztásra és vagyonelkobzásra ítélt. További két fő egyenként 10, egyikük 8, egy-egy fő pedig 7, 5 és 1 évet kapott, illetve egy lelkipásztort örökös száműzésre hurcoltak. Sztálin halála után kegyelem és amnesztia folytán valamennyien szerencsésen hazatértek. A szigorított börtönláger megviselte az egészségüket, csupán kevesen éltek meg a görögkatolikus egyház 1989-ben történt hatósági legalizálását.

Bácskay Antal (Bányafalu, 1909.05.25.) Alsóveresmart (*Mala Kopanya*) görögkatolikus parochusát 1957-ben letartóztatták és 7 évre ítélték. Kényszer-munkás volt Mordvinföld 7., 11., és 7/1. sz. lágereiben. 1961-ben tért haza.

Bokotey András (Ötvösfalva, 1909.12.04. – Beregszentmiklós, 1992.01.30.), Ilosva (*Irsava*) görögkatolikus parochusát 1949-ben letar-

tóztatták és 25 évre ítélték. Dzsezkazganban kőbányában, építkezéseknél dolgoztatták. 1955-ben tért haza.

Gregorovics Istvánt (Beregsárrét, 1915.08.28. – Munkács, ?), Beregsziklás (*Scserbovec*) görögkatolikus parochusát 1950-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Vorkuta lágerében. 1956-ban tért haza.

Hafics Istvánt (Budkóc, 1921.07.10. – Ungvár, ?), Egreshát (*Vilsinki*) görögkatolikus parochusát 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Dzsezkazgan lágerében. 1956-ban tért haza.

Harajda Dezsőt (Csicsér, 1911.08.21. – Ungvár, 1975.09.22.), Tiszaúj hely görögkatolikus parochusát 1950-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Csurbaj-Nurán, Duboka, Ekibasztuz, Kemerovo lágerében. 1956-ban tért haza.

Hrabár Bélát (Alsóverecke, 1898.09.05. – Ungvár, ?), Galambos (*Holubina*) görögkatolikus parochusát 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Mordvinföld lágereiben. 1956-ban tért haza.

Hrenyó Mihály (Bező, 1913.06.20. – Munkács, 1990.01.24.) brusztrai (*Lopuhiv*) görögkatolikus parochust 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Dzsezkazgan lágerében. 1956-ban tért haza.

Ivancsó Viktort (Verebes, 1921.12.29. – Ilosva, ?), Felsőkalocsa (*Nehrovec*) görögkatolikus parochusát 1947-ben letartóztatták és 1 évre ítélték. Lemberg egyik börtönéből szabadult 1947-ben.

Kampó József (Beregszász, 1897.05.30. – Beregszász, 1986.02.24.) beregszászi görögkatolikus parochust 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Mordvinföld területén, Potyma lágerében. 1956-ban tért haza.

Karpinecz János/József (Nagyturjaszög, 1903.06.22. – Munkács, 1980.12.31.), Fancsika görögkatolikus parochusa 1949-ben került letartóztatásra, és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Karaganda lágerében. 1956-ban tért haza.

Klin Jenőt (Kisberezna, 1916.02.04. – Ungvár, 1986.08.12.), Nevicke görögkatolikus segédlelkészét 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Karaganda lágerében. 1956-ban tért haza.

Kökörcsény Pál (Tekeháza, 1907.06.05. – Tiszabökény, 1974.05.02.) Tiszabökény görögkatolikus parochusát 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Csurbaj-Nurán, Ekibasztuz, Omszk lágereiben. 1956-ban tért haza.

Levkulics Mihályt (Ungsasfalva, 1920.11.15. – Munkács, ?), Határszög (*Verhovina-Bisztra*) görögkatolikus parochusát 1949-ben letartóztatták és örökös száműzetésre ítélték. 1989-ben tért haza.

Lyachovics Miklóst (Negróc, 1907.08.19. – Rahó, 1980.03.07.), Ötvösfalva (*Zolotarjeve*) görögkatolikus parochusát 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Kengir, Dzsezkazgan, Rudnik lágerében. 1956-ban tért haza.

Margitics Jánost (Nagycsongova, 1921.02.01. – Borzsavszke, 2003.09.07.), Boeskórahó görögkatolikus parochusát 1951-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Omszk lágerében. 1956-ban tért haza.

Marina Jánost (Középapsa, 1893.10.01. – Aknaszlatina, 1967.05.), Faluszlatina (*Szolutvina*) görögkatolikus parochusát 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Mordvinföld lágereiben. 1956-ban tért haza.

Mikula Mihályt (Munkácsváralja, 1910.12.25. – Munkács, 1988.09.12.), a munkácsi kórház görögkatolikus lelkészét 1946-ban letartóztatták és 8 évre ítélték. Kényszermunkás Vorkuta lágerében. 1955-ben tért haza.

Mikulyák/Mikulik Bazil/Vaszil (Toronya, 1906.12.26. – Huszt, 1979.08.20.) tiszaszirmai (*Drotinci*) görögkatolikus parochust 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Rudnik, Dzsezkazgan, lágereiben. 1956-ban tért haza.

Minya Jánost (Kerekhegy, 1910.02.09. – Huszt, 1979.01.12.), Feketeardó (*Csornotisziv*) görögkatolikus parochusát először 1946-ban 8 évre ítélték, fellebezése után büntetését 4 évre módosították, harmadszor, 1949-ben 25 évre ítélték. Kényszermunkás, felcser Csurhaj-Nura lágerében, majd Szaran, Dolinka településeken száműzetésben élt. 1955-ben tért haza.

Orosz Jánost (Biri, 1914.11.27. – Ungvár, 1992.08.15.), Szeklence (*Szokirnica*) görögkatolikus parochusát 1948-ban letartóztatták és 10 évre ítélték. Kényszermunkás Vorkuta 2. sz. lágerében. 1956-ban tért haza.

Ortutay Istvánt (Ungdaróc, 1894.02.28. – Ungvár, 1967.04.02.), Ungvár görögkatolikus parochusát 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Tajset lágerében. 1956-ban tért haza.

Petenykó Istvánt (Turjamező, 1907.04.12. – Huszt, 1987.01.12.), Nyágova (*Dobrjanszke*) görögkatolikus parochusát 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Karaganda, Vorkuta, Szverdlovsk, Dzsezkazgan lágerében. 1956-ban tért haza.

Pochil Bazilt (Ölyvös, 1910.01.29. – Beregszász, 1992.09.26.), Nagybocskó (*Velikij Bicskiv*) görögkatolikus parochusát 1952-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Overjat, Breszt-Litovszk, Lintovka, Gari lágereiben. 1956-ban tért haza.

Pop Simon Dániel (Leordina, Románia, 1917.02.08. – Aknaszlatina, 1992.09.26.) alsópapsai (*Gyibrova*) görögkatolikus parochust 1947-ben „kolhoz elleni lázadás” okán letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás a Gulág lágerében. 1956-ban tért haza.

Popovics Jánost (Nyíresújfalú, 1908.12.31. – Munkács, 1985.02.10.), Bilke görögkatolikus parochusát 1946-ban letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Vorkuta lágerében. 1953-ban tért haza.

Rabár Jánost (Magyarkomját, 1908.10.28. – Beregszász, 1988.03.21.), Magyarkomját (*Vélíki Komjati*) görögkatolikus parochusát 1946-ban letartóztatták és 2 évre ítélték. Kényszermunkás Nahodka, Magadan, Komszomolszk na Amure lágereiben. 1947–1956 között száműzetésben élt a Lvivi terület Bibrka településén, itt 1956-ban hivatalosan is áttért a latin rítusra, plébános lett. 1959–1972 közötti újabb száműzetése után betegen tért haza.

Román Antalt (Nagyrákóc, 1910.12.25. – Ungvár, 1990.12.06.), Kökényes (*Ternove*) görögkatolikus parochusát 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Dzsezkazgan, Karaganda lágerében. 1955-ben tért haza.

Román György (Zebegnyő, 1910.06.25. – Órhegyalja, 1979.02.13.), a Munkácshoz csatolt Órhegyalja (*Podhorjani*) görögkatolikus parochusa 1949-ben került letartóztatásra, és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Karaganda lágerében. 1956-ban tért haza.

Román Jánost (Nagyrákóc, 1921.05.12. – Nagyszőlős, 1990.), Szuhabaranka (*Bronyka*) görögkatolikus parochusát 1951-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Omszk lágerében. 1956-ban tért haza.

Sepa Bazil Miklós O.S.B.M. (Munkács, 1914.12.24. – Misztice kolostora, 1992.08.), Mircse görögkatolikus lelkésze, szerzetes 1948-ban került letartóztatásra, és 10 évre ítélték. Kényszermunkás a Gulag-lágerekben. 1956-ban tért haza.

Suba Dénest (Ungvár, 1915.04.26. – Ungvár, ?), Tiszaszászfalu (*Szaszove*) görögkatolikus segédlelkészét 1950-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Vorkuta lágerében. 1956-ban tért haza.

Szavcsuk Miklóst (Nagybocskó, 1915.09.24. – Ungvár, 1975.01.22.), Lonka (*Luh*) görögkatolikus parochusát 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás a Dzsezkazgan melletti Dzsezsdi lágerében. 1955-ben tért haza.

Szikszai Ignác (Beregpapfalva, 1920.06.02. – Ungvár, ?) beregbárdosi (*Bukovec*) görögkatolikus parochust 1950-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Karaganda, Vorkuta lágerében. 1956-ban tért haza.

Szlivka Jánost (Újdávidháza, 1903.07.07. – Munkács, 1980.02.18.), Felsővznice görögkatolikus parochusát 1951-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Karaganda, Duboka, Omszk lágereiben. 1956-ban tért haza.

Sztankaninecz - Hám Antal/Ágoston O.S.B.M. (Perecseny, 1905.07.21. – Munkács, ?), Bányafalu (Szuszkove) görögkatolikus parochusa 1949-ben került letartóztatásra, és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Dzssezkazgan-Rudnik, Ekibasztuz, Karaganda lágereiben. 1957-ben már száműzetésből tért haza.

Tiliscsák Andrást (Nyírpazony, 1900.01.10.), Nyíresújfalú (*Dunkovica*) görögkatolikus parochusát 1950-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Karaganda lágereiben. 1956-ban tért haza.

Udud Gábort (Munkács, 1908.04.07. – Huszt, 1974.03.10.), Barkaszó görögkatolikus parochusát 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Karaganda, Vorkuta lágereiben. 1956-ban tért haza.

Dr. Újhelyi Istvánt (Nagytoronya, 1912.09.04. – Csehszlovákia, 1981.), Bocskóráhó görögkatolikus parochusát 1946-ban letartóztatták és 8 évre ítélték. Kényszermunkás Krasznojarszk, Rudnik lágereiben. 1956-ban tért haza. 1957-ben áttelepült Csehszlovákiába.

Újhelyi József (1913) szerednyei görögkatolikus parochust 1950-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Karaganda mihajlovkai lágereiben. 1956-ban tért haza.

Vaszkó Pétert (Alsókaraszló, 1903.02.08. – Ungvár, 1981.03.08.), Be-regszólós (*Lohove*) görögkatolikus parochusát 1949-ben letartóztatták és 10 évre ítélték. Kényszermunkás a GULAG lágereiben. 1955-ben tért haza.

Verbjescuk Istvánt (Kőrösmező, 1893.10.13. – Técső, 1971.06.01.), Kistrákóc (*Malij Rakovec*) görögkatolikus parochusát 1948-ban letartóztatták és 10 évre ítélték. Kényszermunkás volt Inta lágereiben. 1956-ban tért haza.

2 szerencsésen hazatért személy ügyében nem indították el a boldoggá avatás folyamatát:

Egressy György (Zárnya, 1901.03.31. – Szerednye, 1984.01.08.) beddóházai (*Bedevlja*) görögkatolikus parochust 1949-ben letartóztatták és 10 évre ítélték. Kényszermunkás Dzssezkazgan, Szpaszk, Volinka lágereiben. Lágereiben viselt azonosítói: CII-407, I-E-63. 1956-ban tért haza.

Dr. Marina Sándor (Úrmező, 1893.11.12. – Ungvár, 1987.04.21.) Ungváron 1949-ig volt görögkatolikus teológiai tanár, Nevicke parochusa. 1949-ben letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás Irkutszk, Vologodszki lágereiben. 1955-ben rokkantan tért haza.

Kitekintés

A kárpátaljai izraeliták. A vészorszakot is túlélő kárpátaljai zsidók 1944–1955 között újra elindították a hitközségi életet. Azonban a helyreállított zsinagógákra és imaházakra a kommunista hatalom helyi funkcionáriusai szemet vetettek, s kezdeményezték azok bezárását, államosítását. Az elkobzott nagy zsinagógák közül például az ungváriban hangversenytermet, a beregszásziban raktárat, majd művelődés központot, a nagyszőlősiiben edzőtermet, a munkácsiban kereskedelmi egységet alakítottak ki. Az úgynevezett „burzsoá nacionalista tevékenységet folytató” hitközségeket bezárták, újrakezdeményezésüket megtagadták, az itteni rabbik működési engedélyét bevonták.

Az elkobzott zsinagógák Nagyszőlősiön és Beregszászban. A szerző gyűjtése.

A hitközségek ellenálló vezetőivel szemben koncepciós pereket fabrikáltak, szovjetellenes tevékenységgel vádolták meg őket, többen a GULAG-lágerekbe kerültek. **Ortutay Jenő** görögkatolikus parochus például Ábeszben (Komiföld) együtt raboskodott egy **Spira** nevű munkácsi rabbival. A GULÁG-ot megjárt **Dr. Ortutay Elemér** emlékiratában a munkácsi rabbiról említést tesz: „1955-ben, kiszabadulása után az USA-ba vándorolt, és a rádión keresztül magyar nyelvű sorozatos beszámolót tartott lágeri élményeiről. Nagy műveltségű, őszinte magyar érzületű ember és jó pap volt. Őt is 25 évre ítélték. A Vorkuta melletti Ábezben töltötte büntetését. Egyike volt azon raboknak, akik édesapámat Karácsony szentestéjén utolsó útjára elkísérték.”³⁶ **Ortutay Elemér** lánya, **Ortutay Mária** is megerősíti, hogy „*Spira*, a híres munkácsi rabbi volt a fogolytárs, aki abban a lágerben raboskodott. Ő mondta el nagyapám fölött az utolsó imát, zsidó szertartás szerint.”³⁷

³⁶ Dr. Ortutay Elemér: „...Holnap is felkel a nap.” Emlékeim. 1993. Lásd tárolt változatát: <https://mek.oszk.hu/23400/23483/23483.pdf> (Letöltés: 2023. 04. 19.)

³⁷ *Kárpátaljai Hirmondó*, 2010. december, 11.

Kahan Adler Heiskel munkácsi rabbi ellen bűnügyi eljárást indítottak, azonban nem tudták elfogni, mert közösségének tagjai bújtatták. 1945–1951 között Beregszász rabbijaként tevékenykedett. A kárpátaljai vallásügyi hatóság 1951. április 30-án engedélyét bevonta, kultikus szolgálatot nem végezhetett.

Bergida Ignácot (Nagyberezna, 1899), az ungvári hitközség titkárát 1948-ban hamis vádakkal letartóztatták, majd – hogy ne akadályozza az ungvári nagy zsinagóga államosítását – szovjetellenes tevékenységért 25 évre ítélték. 1951-ben rokkantan, súlyos betegen szabadult, néhány héttel később meg is halt.³⁸

Schwarz Miklóst (Nagyszőlős, 1918), az ungvári izraelita hitközség vezető-ségi tagját a területi bíróság GULAG-rabságra ítélte, szerencsésen túlélte a sztálini börtön-lágereket. Visszaemlékezése szerint: „*Sok minden, amit a szovjethatalom csinált, vadnak és értelmetlennek tűnt. Szigorú és kíméletlen harcot hirdetett a val-lás ellen. Kárpátalja lakosságának túlnyomó többsége, a zsidók is, a nem zsidók is vallásosak voltak. A szovjet hatalom elkezdte bezárni a templomokat, letartóztatta az egyházi személyeket. Az emberek össze voltak zavarodva.*”³⁹

A szabad- és kiségyházak (Jehova tanúi, adventisták, baptisták stb.) képviselőit is megfigyelték, üldözték, meghurcolták.

Kovács Ferenc (1912) nagydobronyi születésű baptista lelkészt azért tartóztatták le és vitték a szovjet GULAG-ra, mert Munkács vezető baptista lelkésze volt. Fogságát Orsa és Vityepszk környéki lágerekben töltötte.⁴⁰

A szovjet hatalom által favorizált ortodox/pravoszláv egyház kárpátaljai – szovjetellenességgel megvádolt – pópáira is lecsaptak.

Karbovanec János/Ivan I. (Nevicke, 1897) cservenyovói (Munkácsi j.) pravoszláv papot 1951. október 11-én letartóztatták és 25 évre ítélték. Kényszermunkás a GULAG-lágerekben. 1991-ben rehabilitálták.⁴¹

Szidlár György/Jurij (Oszij, 1907), Dulovo (Técsői j.) pravoszláv parochusa 1956-ban került letartóztatásra, és 6 évre ítélték. Kényszermunkás a GULAG-lágerekben. 1991-ben rehabilitálták.⁴²

³⁸ Lusztig Károly: *A gyertyák csonkig égnek. Kárpátaljai zsidók tragédiája.* In: *Kárpátalja* (Miskolc–Ungvár) 1992. júl. 12. sz. 10.

³⁹ Schwarz Miklós visszaemlékezése. In: Centropa. Megőrzött emlékek interaktív könyvtára. <http://www.centropa.org/hu/biography/schwaz-miklos> (Letöltés: 2023. 04. 19.)

⁴⁰ *Egyházüldözés Kárpátalján 1944–1991.* Dupka György szerk. 2017. 88. Lásd tárolt változatát: <https://mek.oszk.hu/18100/18119/18119.pdf> (Letöltés: 2023. 04. 19.)

⁴¹ RIZO, I. 2003. 359.

⁴² RIZO, I. 2003. 635.